

Töltődés vagy telítődés?

Egykori Duna-medrekben tett séták Budapesten

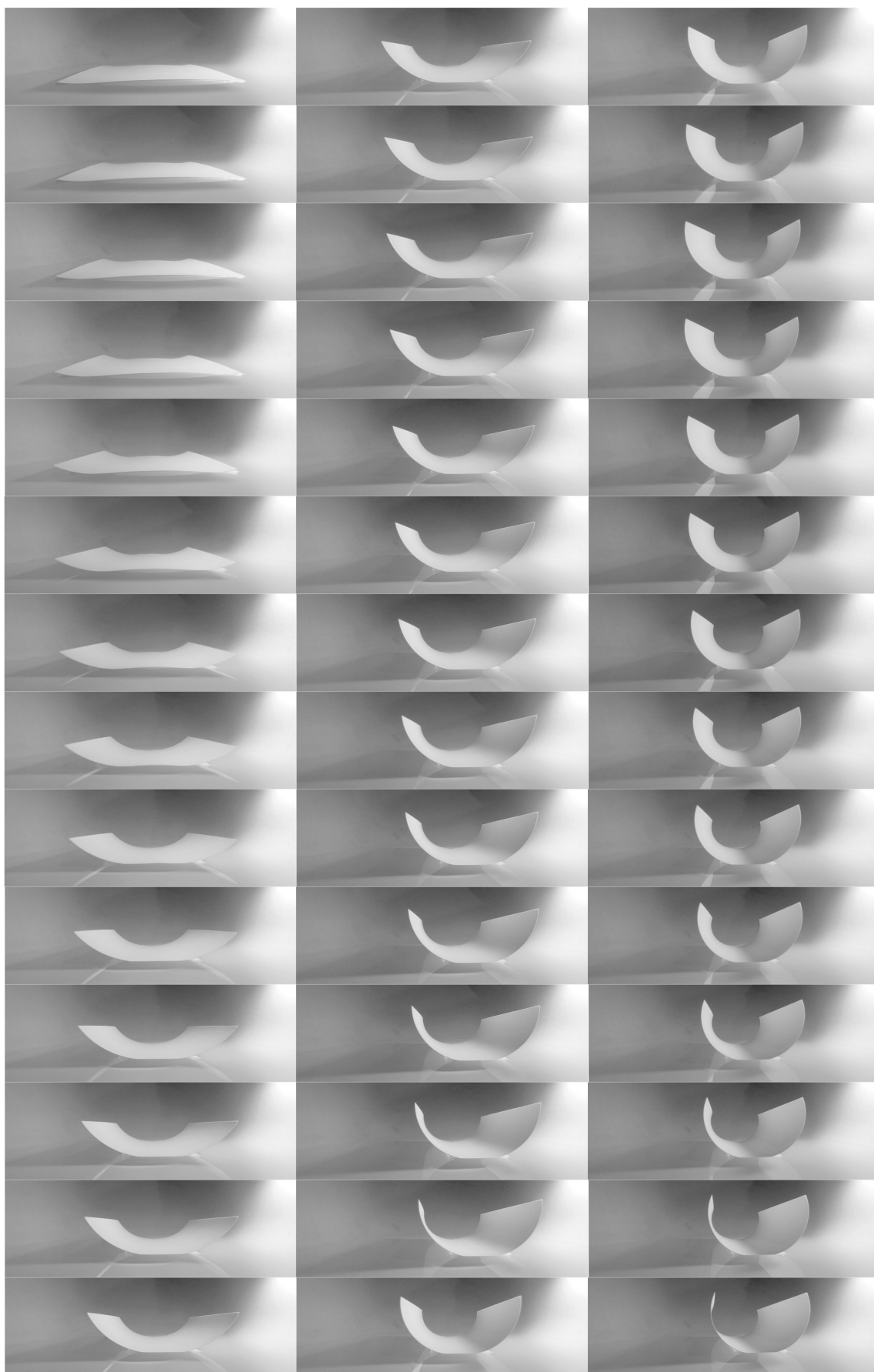
2013 ~ 14 ~ 1.
~ évközi vázlat ~

PELLE ZITA

Témavezető:
MAROSI BÁLINT DLA

2014.01.18.

- ~ Papírlap és víztükör
- ~ Előzmények
- ~ A kutatás motivációja és módszere
- ~ A vízfolyások természete
- ~ A kutatás feladata, tárgya és célja
- ~ Tematikus bibliográfia
- ~ Annotált bibliográfia

Papír és víztükör kölcsönhatása.

A papír sík fehér felület. A víztükör vízszintjére helyezve teljes felületén érintkezik a vízzel. Tükörképe nincsen, csak vetett árnyéka. A papír üreges részei elkezdnek vízzel töltődni, négy sarka lassan mozogni kezd. A papír telítődése folyamatos mozgást idéz elő. A szélek íveltékké válnak, a közbenső, vízzel továbbra is érintkező sík felület mérete fokozatosan csökken. A síkból tér keletkezik. A víztükörön halványan megjelenik a tükörkép. A papírtér egyre mélyebbé válik, a fehér felületet megfesti az önárnyék. Az ív szinte félkörre szűkül. A szűkülés egy pillanatában a telítődést legyőzi a felületi feszültség, a víz befolyik a papírtérbe. Az ív ebben a pillanatban tágulni kezd.

ELŐZMÉNYEK

Az alábbi dilemmák nem elsősorban építészeti, hanem inkább az átlagos városi ember kérdései; nyilvánvalóságuk miatt akár érdektelenek is lehetnek, de ez nem változtat azon, hogy széles körben felmerülnek és ezáltal az építészetre közvetlenül visszahatnak.

Sokfelől tapasztalható változásokban egyensúlyozunk nap mint nap. A város tömegben formálódó, látható anyagi része nagy tehetetlenséggel bír: tartós változásához időre van szükség. Az épített környezetnek emellett létezik egy könnyedebb, szinte azonnal reagáló rétege is, ami kevésbé megfogható, de annál élőbb ~ mégis, majdnem láthatatlan. Ez a két rész egymástól nem elválasztható, kölcsönösen kiegészítik egymást: az egyik nehézkes és tartós, viszont élettelen, a másik légies és illékony, viszont élő. A műépítészeti szerepkörénél fogva az előbbire helyezi a hangsúlyt. Lehetséges-e legalább tetten érni egy műviségétől telített képződményben, a városban az építészet másik, emberibb arcát?

Élő és élettelen viszonyában ma némi zavar észlelhető, amit mi sem bizonyít jobban, mint a műépítészet vizuális/virtuális önreprezentációja. A megvalósulás előtt álló épületek látványtervei tele vannak montázs-emberekkel (talán az épület élőbe való integrálódási képességét elhíttendő), de a megvalósult állapotot rögzítő fényképek hangsúlya már átvedd az élettelenre: emberek nélküli létet sugallva. Közös bennük, hogy az élővel való kapcsolatot torzítják, a műépítészet zavarba ejtő tanácsalanságát leleplezve. Lehetséges-e, hogy az oly gyakran emlegetett fenntarthatóság kulcsa éppen ebben rejlik: az élő részekkel való összhang megteremtésében?¹

Változó és állandó részek jóleső arányához időről időre másképp viszonyulunk: igényelt mértékük az otthonérzetben válik mérhetővé. Igaz-e, hogy a városi otthonlét fogalma átalakulóban van: ha jól szeretnénk érezni magunkat, akkor az állandósult körülmények helyett az ingadozóban, a kevésbé kiszámíthatóban kell otthonra találnunk?

Úgy tűnik, sok múlik a változás képességén. Árnaltabban, reálisabban fogalmazva, az alkalmazkodás képességén. Az alkalmazkodás a kölcsönhatások egyik legszebbik változata. Az egymás melletti részek egymásra hatása elkerülhetetlen törvényszerűség: természetes kényszer. A város az egymásmellettség, a szomszédság koncentrációja. Lehetséges-e, hogy egy városi hely vagy épület a változás képességében a természet részévé válhat?

Ezek ugyan az építészet tárgyszemléletű² megközelítésén kívül eső problémák, nyomaik alig, szinte csak árnyalatokban láthatóak, mégis megkerülhetetlenek, mert a városi épített környezethez való építészeti hozzáállást alapjaiban befolyásolhatják.

¹ A kérdés Christopher Alexander: The timeless way of building (Oxford University Press, 1979) olvasása közben merült fel

² Meggyesi Tamás: Promenadológia – Fejezetek egy új tudományághoz – Magyar építőművészet 2012/3. XII. évf., 68. szám

A KUTATÁS MOTIVÁCIÓJA ÉS MÓDSZERE

A kutatás motivációja

Látszólag akár feleslegesnek is tűnhet a városi élet ilyen árnyalatnyi különbségeiben elmerülni, azért bátorkodom rá mégis, mert olyan alapfogalmakban érzem az eligazodás szükségességét, amelyek jelentéstartalma pillanatnyilag (is) változóban van ~ érdemes figyelni ezekre a változásokra. Többnyire jelentéspárokban, különbségekben és hasonlóságokban tűnnek fel ezek az árnyalatok, ezért a kutatás örömét a kölcsönhatás jelenségében rejlő szépségben látom: olyan oda-vissza folyamatokban, amelyek kétirányúságukban magukban rejtik a vágyott kiegyensúlyozás lehetőségét. A kutatás egyelőre az újragondolás és a tisztázás igényéből merít.

A kutatás módszere

Mivel a kutatás témája az építészet élő rétegeire irányul, a kutatás módszerének ~ mint jelenben élő folyamatnak ~ rögzítése elkerülhetetlen hitelességi kérdés: hogyan képes a téma beágyazódni a módszerbe? Ehhez célszerű kimondani ~ még ha egyértelmű is ~, hogy a kutatás motivációjának lényege a közeledés és a közvetlenség, ezért módszere is ugyanilyen kell, hogy legyen.

Közelítési módszerem többek között ezért is a sétálás. A séta az élő, az emberi életütem tempója, befogadó állapot, amelyben mindenre nyitottá lehet válni, ugyanakkor életbe lép az önszabályozás mechanizmusa is: a figyelem annyi tényezőt enged be, amennyit feldolgozni is képes, nem többet, de nem is kevesebbet. Ebben utolérhető a jelenlétnek az a minősége, amely koncentráltságában maximumra törekszik, „energetikai” szempontból mégis fenntartható marad. A sétálás tere nem szűkös attól, hogy lemond a távoli, különböző médiumokon keresztül megismerhető építészeti példákról; a közvetlen érintkezésben rejlő megtapasztalás éppen a tágasság és az otthonosság örömét hordozza magában.

A VÍZFOLYÁSOK TERMÉSZETE

A települések helyválasztását és létét ősidők óta a folyók határozták meg. A víz az élet alapja, de szüksége van a föld medrére is.¹ A folyóvizeket általában nyugalomban észleljük, roppant munkájuk, amelyet a szilárdság alakításában végeznek, szinte láthatatlanok. A víz munkájának irányulása valamennyi formáján keresztül a kiegyenlítés; egyik helyen elvesz, egy másik helyen leülepít, esztétikai értelemben is kiegyenlítően hat. Ahol elvesz, gyors és sebes, rést nyit, felbont, az ilyen tevékenység eredményei a megtört vonalak. Ahol hordalékát leülepíti, lassú, ezeken a helyeken lágy formák, átmenetek, közvetítések alakulnak ki.²

Budapest nem csak domborzatát és fekvését köszönheti a Dunának, de városszerkezetének alakulása is jelentős részben a Duna következménye. Ma ennek már kevés vizuálisan észlelhető nyoma van, mert egykori medervonalai feltöltések eredményeképp a felszínről eltűntek. Ott, ahol egyszer a Duna folyt, ma a városi élet zajlik. Szép példája ez a láthatatlan kötődések városi lenyomatainak.

A KUTATÁS FELADATA, TÁRGYA ÉS CÉLJA

A kutatás feladata, tárgya és célja ebben a leírásban egymás után következnek, ez a gondolatmenetnek tökéletlen reprezentánsa, mivel mellérendelt, időben nem egymást követő, hanem párhuzamosan jelenlévő tényezőkről van szó. A kutatás játékterét ezáltal a három pont által bezárt térben látom megvalósíthatónak.

¹ Meggyesi Tamás: Promenadológia – Fejezetek egy új tudományághoz (A víz elem) – Magyar építőművészet 2012/3. XII. évf., 68. szám

² Friedrich Ratzel – A víz a tájban – Térpoétika – A Helikon folyóirat különszáma 2010

A feladat, mederbe terelni. Mindenekelőtt szükséges a Duna egykori mederhálózatának számba vétele, ez képezi a kutatás objektív alapját. Budapest és a Duna találkozása jó alkalom élő és élettelen, látható és láthatatlan, művi és természetes kapcsolatán való elgondolkodásnak. A Duna telített medreiben sétálok végig, személyes tapasztalásaimat az alábbi fogalmak körüljárására és tisztázására kihegyezve.

A kutatás tárgya, a séták alapja, hogy ezekben a fogalmakban jelenségekre találjak.

1. Szükségesség. (mellérendelt fogalompár: jólét és jóllét)
2. Idő. (mellérendelt fogalompár: folyamatban, folytonosan)
3. Érték. (mellérendelt fogalompár: töltődés, telítődés)
4. Természetesség. (mellérendelt fogalompár: város, táj)
5. Fenntarthatóság. (mellérendelt fogalompár: élő, élettelen)
6. Otthonlét. (mellérendelt fogalompár: változó, változatlan)
7. Identitás. (mellérendelt fogalompár: kimondható, kimondhatatlan)
8. Láthatóság. (mellérendelt fogalompár: nézőpont, találkozás)

Ezek a fogalmak első olvasatra távolinak tűnhetnek egymástól. A kutatás célja, hogy városi sétáim során a közöttük való járható útvonalakat megtaláljam.

TEMATIKUS BIBLIOGRÁFIA

1. DUNA

- 1.1. dunaiszigetek.blogspot.hu
 - Egykori Duna-meder a Nagykörút alatt (2010.10.03.)
 - Jeges szigetek (2010.11.18.)
 - A kerepesi révről és annak helyéről (2011.01.13.)
 - Az 1838-as jeges árvíz emléktáblái Budapesten (2011.03.12.)
 - A régi lágymányosi Duna-part nyomában (2011.05.30.)
 - A felhízalt Margit-sziget (2011.10.13.)
 - Duna medrébe süllyedt hegy csúcса – Az Ínség-szikla (2011.11.24.)
 - Római mérnökök munkája a Hajógyári-sziget? (2012.02.05.)
 - Stabil dunai partszakaszok három érdekes indikátora (2012.02.18.)
 - Felszámolt sváb temető sírkövei borítják a Gellért-rakpartot (2013.02.28.)
 - Őzönvíz a Szigetközben 1954. nyarán (2013.05.25.)
 - Lehorgonyzott Népsziget (2012.12.28.)
- 1.2. budapestcity.org
 - Pest határa – kertek, mocsarak, dűlők, szőlők és puszták
 - A nagy pesti árvíz, 1838
 - A Duna szabályozása, 1870
 - A Nagykörút építése, 1871
 - A nagy budai árvíz, 1876
- 1.3. egykor.hu
 - Városárok (Rákosárok) a Nagykörút helyén

2. SÉTA, MÓDSZER

- 2.1. BARICCO, Alessandro: Oceano mare (Tengeróceán, magyar ford.: Székely Éva)
Helikon Kiadó, 2011
- 2.2. MEGGYESI, Tamás: Promenadológia – Fejezetek egy új tudományághoz
Magyar Építőművészet 2012/3. XII. évf. 68. sz.
- 2.3. TILMANN, J.A.: A világjárás művészete – Metszetek
Térpoétika - a Helikon Folyóirat különszáma, 2010
- 2.4. RATZEL, Friedrich: A víz a tájban
Térpoétika - a Helikon Folyóirat különszáma, 2010
- 2.5. DÜLL, Andrea: „Vannak vidékek legbelül”
Térpoétika - a Helikon Folyóirat különszáma, 2010
- 2.6. STEVENSON, Robert Louis: Gyalogtúra
Térpoétika - a Helikon Folyóirat különszáma, 2010
- 2.7. FARAGÓ, Kornélia: Fejezetek a Kultúrák és narratívák c. írásból
A zárt tágasság paraodxona pp. 5-10.
Az út-jellegű értésformák pp. 10-21.
Közelség és különállás pp.29-39.
Közép-európai határjáték pp. 94-98.
Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2005
- 2.8. NAGY, Edina: Fű, tükör, árnyék – mesterség és természet
Balkon, Kortárs művészeti folyóirat, Budapest, 2010/7. pp 40.
- 2.9. Bernd Stiegler: Reisender Stillstand (A History of Armchair Travel - transl. Peter Filkins)
S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2010

3. NEM KATEGORIZÁLT OLVASMÁNYOK

- 3.1. ALEXANDER, Christopher: The timeless way of building
Oxford University Press, New York, 1979
- 3.2. BATÁR, Attila, Lucien Hervé: A történelem mint tervező
Möller Verlag és az N&n Budapest kiadása, 2001
- 3.3. BATÁR, Attila: A sokrétű Vízváros
Nemzeti Kulturális Alapprogram Építőművészeti Szakkolégium, 2002
- 3.4. BATÁR, Attila: Láthatatlan építészet
Ab Ovo Kiadó, 2005
- 3.5. BATÁR, Attila: Az emberi tér – Válogatott tanulmányok
Terc Kiadó, 2010
- 3.6. ZOREC, Marusa: Törekvés a dolgok lényegére, Átmenetek (Transitions)
Az építészet helyzetéről, Terc Kiadó, 2002

ANNOTÁLT BIBLIOGRÁFIA

1. DUNA

1.1. dunaiszigetek.blogspot.hu

1.1.1. Egykori Duna-meder a Nagykörút alatt (2010.10.03.)

- ~ Pesti-síkság, mint Duna-hordalék
- ~ Szeged irányába tartott, medre nyugat felé vándorol
- ~ terasz szintek a Pesti síkságon kelet felé egyre magasabbak, ma is magasodnak, de ez már emberi tevékenységből adódik
- ~ Mikovinyi Sámuel térképe, 1737
- ~ Fossa Magna, várfal védelmére, 1700 körül feltöltik (mai Kiskörút)
- ~ Rákos-árok, szabályozása 1740 körül
- ~ 1838-as árvíz utáni feltöltés: „Pestre nem hajthat be üres szekér”
- ~ Margit-sziget alsó harmada – Jókai utca – Csengery utca – Rákóczi tér – Boráros tér
- ~ A régi lágymányosi Duna-part nyomában (2011.05.30.)
- ~ bélyeges téglák, vakolat, habarcs, sóder, homok, betondarabok tarkították a leginkább sítnek tekinthető földet
- ~ kiszélesedésben lelassult folyó jégtorlasza árvizeket okozott
- ~ 3km „párhuzammű”
- ~ kotrásokkal gyorsították a vízáramlást
- ~ déli vasúti híd fele már töltésre épül, 1877
- ~ vigalmi negyed, 1896, Lágymányosi Konstantinápoly
- ~ Horthy Miklós híd hídfőjéhez 1,4 millió m³ földfeltöltés
- ~ Petőfi és Lágymányosi híd között II. vh tömeléktöltése (egykori Kopaszi-zátony körül)

1.1.2. Az 1838-as jeges árvíz emléktáblái Budapesten (2011.03.12.)

- ~ Csepel-sziget csúcsánál, Kopaszi zátornál fennakadt jégdugó
- ~ szigetszerű magaslatok maradtak csak szárazon: Nyugati tér, Deák tér, Bazilika környezete, Ferenciek tere
- ~ árvíz vízszintjei: Százéves étterem, Szerb utca, Veres Pálné utca.
- ~ 1838-as utcaszintek ma is: Százéves étterem, Rókus kápolna, Szerb templomkert

1.1.3. Duna medrébe süllyedt hegy csúcsa – Az Ínség-szikla (2011.11.24.)

- ~ meder épp a kiemelkedett és lezökkent rétegek határán
- ~ dolomittömb, Pesti síkság alá fordul

1.1.4. A felhizlalt Margit-sziget (2011.10.13.)

- ~ Szent-Margit és Festő-sziget
- ~ árvízszint alatt volt, 102-ről 104,8 m-re töltötték fel
- ~ budai oldal felől mederszűkítés, további feltöltés
- ~ Árpád-híd miatt északi irányba is töltik (Fürdő-sziget anyagából)

1.1.5. Stabil dunai partszakaszok három érdekes indikátora (2012.02.18.)

- ~ Megyeri-rév példája
- ~ homokbuckákkal tarkított lapályt bekebelezte a város
- ~ Magas kő – római kori őrtorony romjai emelkednek
- ~ k-ny szárazföldi és é-d vízi útvonal találkozásában csárda
- ~ megmagasított út, helyben maradt csárda

1.1.6. Özönvíz a Szigetközben 1954. nyarán (2013.05.25.)

- ~ fotó Duna-völgyről, kápolnával

1.1.7. Lehorgonyzott Népsziget (2012.12.28.)

- ~ térképsorozat mesél

1.1.8. A kerepesi révről és annak helyéről (2011.01.13.)

- ~ mai Dunától 14 km-re
- ~ vámhely volt XII. században
- ~ kerep: lapos fenekű ladik, csónak
- ~ mai Blaha Lujza tér környékén, Akác utca...

1.1.9. Jeges szigetek (2010.11.18.)

- ~ zajló jégtáblák sorozatos ütközések miatt lekerekítettek
- ~ jég megjelenése kirajzolja a folyó dinamikáját

1.1.10. Dunai tájlélekrajz, 1941 (2012.01.14.)

- ~ Csallóköz. Duna töltötte Kisalföld, folyamatosan süllyed
- ~ XIX. században az ártereket leválasztották a folyóról és lassan elkezdtek beszántani a régi medreket

- ~ osztrák duzzasztóművek megfogják a kavicsot, ezért már nincs annyi hordalék, megállt a csallóközi hordalékkúp épülése
- ~ feltöltődés nem tarthat lépést a süllyedéssel
- ~ Faddi Duna (Fajszy)

1.2. budapestcity.org

1.2.1. Pest határa – kertek, mocsarak, dűlők, szőlők és puszták

- ~ Városárok ártere keleti részén a legmélyebb
- ~ XIX. sz. első felében még mocsarak övezték mai Teréz- és Erzsébetvárosi részeken és a Baross utca környékén
- ~ partja: mai újpesti partvonal, Váci út, Dózsa György út, Almássy tér, Kossuth Akadémia, soroksári partvonal
- ~ homokbuckák, é-ny szélirányban alakultak, két völgy, Rákos-patak és Városliget helyén
- ~ elsekélyesedett patakok: Városligeti-tó, Paskál malom, Ördögmalom
- ~ 1700 körül földek felparcellázása városfal és Rákos-árok közt
- ~ Rákospatak menti tavak: Kerek-tó (Rákosrendezőtől északra), Nádas-tó (palotai határmál), Csikos-tó (Béke út vonalán), Horgas-tó (Ördögmalom közelében), Bűdös-tó (cinkotai határmál)

1.2.2. A nagy pesti árvíz, 1838

1.2.3. A Duna szabályozása, 1870

1.2.4. A Nagykörút építése, 1871

1.2.5. A nagy budai árvíz, 1876

2. SÉTA, UTAZÁS, MÓDSZER

2.1. BARICCO, Alessandro: Oceano mare (Tengeróceán, magyar ford.: Székely Éva) Helikon Kiadó, 2011

A könyv egészében olyan szép, hogy nem jegyzetelhető. Ezért csak pontos idézés módjával merek hozzányúlni – ezzel legfeljebb egy-egy személyes hangsúly válik kiemelhetővé, amelynek célja nem lehet több, mint az olvasás öröme való osztózás; ennél több ettől nem várható.

„Adams lassan-lassan magához tért. Hónapokig hallgatott, csak annyit tett, hogy engedelmesen megtanult ezernyi rendszabályt. Aztán örökös ott nem léte némiképp ottlétté alakult, itt-ott elejtett egy rövidke mondatot, s már kevésbé áradt belőle a benne lapuló állat makacs túlélési vágya. Ha egy év múlva ránézett valaki, eszébe sem jutott kétségbe vonni, hogy a legtökéletesebb, legkitűnőbb kertész áll előtte: hallgatag és rendíthetetlen, lassú és alapos, kifürkészhetetlen és kortalan. Egy miniatűr világ engedelmes istene. Langlais egész idő alatt megállta, hogy bármit is kérdezzen tőle. Ha váltott vele néhány szót, többnyire a nőszirmok egészségi állapotáról vagy a váratlan időváltásokról beszéltek. Soha egyikük sem célzott a múltra, semmiféle múltra. Várt, Langlais. Nem volt neki sietős. Inkább élvezettel ízlelgette a várakozást. Annyira, hogy amikor egyszer a parkban sétálgatott egy mellékúton, és Adams mellett ment el, bármily furcsa, de nehezményezte, hogy a kertész fölnez egy gyöngyszínű petúnia mellől, és tisztán hallhatóan azt mondja – csak úgy bele a világba: Timbuktnak azért nincsenek falai, mert úgy gondolják, szépsége önmagában feltartóztat minden ellenséget.”

„Adams úgy döntött, hogy megáll egy borneói rózsá előtt, és kifürkészi egy rovar fáradozásait attól kezdve, hogy fölmászik egy virágszirmon addig a pillanatig, amíg lemond a vállalkozásról, s inkább elrepül – ebben hasonló és közös a vitorlás hajóval, melyet ugyanez az ösztön mozgatott, amikor újra a malagari vizekre kívánczozott; rokon lelkek voltak abban, hogy magától értetődően elutasítsák a valóságot és a légi menekülést válasszák.”

~ Mondja, Plasson, létezik a világon valami, amit be tud fejezni? ~ firtatta egyszer Ann Deveria, s ezzel szokása szerint a lényegre tapintott.

~ Igen: a kellemetlen beszélgetéseket ~ vágta rá Plasson, ezzel fölállt az asztaltól, és a szobájába ment. Volt tehetsége, mint említettük, a rövid válaszokhoz. Igazi tehetsége.

(Plasson) ~ A gond: hol a fenébe van a tenger szeme? Képtelen leszek bármit összehozni, amíg nem jövök rá, mert ez a kezdet, érti? Mindennek a kezdete, és amíg nem jövök rá, hol van, azzal töltöm napjaimat, hogy ezt az átkozott vizet nézem és nem... (stop)

„Ne gondold, hogy az élet olyan, amilyennek képzeled. A saját útján jár. Te meg a magadén. És ezek nem azonosak. Bizony... Nem mintha boldog akartam volna lenni, nem. Pusztán menekülni akartam... menekülni, igen: menekülni. Csak később jöttem rá, minek kell a kiindulópontnak lennie: a vágyaknak. Az ember azt hinné, más az, ami megmenti: a kötelesség, a tisztesség, az, hogy jó legyen. Nem. A vágyak mentik meg az embert. Ez az egyetlen,

ami valódi. Velük megmenekülsz.”

„Tudod, mi olyan szép itt? Nézd: ahogyan sétálunk, a homokban hagyjuk a cipőnk nyomát, itt maradnak, szépen kirajzolódnak. De holnap, amikor felkelsz és végignézel ezen a hosszú parton, semmit sem látsz, sehol egyetlen nyom, jel. Éjjel a tenger elmosza. A tenger mindent elrejt. Mintha soha senki nem járt volna itt. Mintha mi sem léteztünk volna. Ha van hely a világon, ahol arra gondolhatsz, milyen semmi vagy, hát ez itt olyan. Már nem föld és még nem tenger. Nem ál-élet, de nem is valódi. Idő. Múltó idő. És kész. Menedéknek tökéletes lenne.”

~ Olykor eltöprengenek, mire várunk.

Csönd.

~ Hogy túl késő legyen, madame.

Akár az örökkévalóságig mehetett volna így.

2.2. MEGGYESI, Tamás: Promenadológia – Fejezetek egy új tudományághoz Magyar Építőművészet 2012/3. XII. évf. 68. sz.

~ Lucius Burckhardt, 1980-as évek: „a sebesség fala” elzárja a felfedezést a feladat: puszta látás átalakítása megismeréssé

~ Gordon Cullen, 1961: Townscape

~ A promenadológia **nem tudomány, hanem szemlélet**. Sem tematikája, sem alapelvei, sem módszertana nincs kidolgozva... ezt a látásmódot vagy már régóta műveljük vagy ki kell még találni... ahhoz, hogy ítéletet mondjunk róla, csinálni kell. Ez a tanulmány is **csak kísérlet**.

~ Az eddigi ilyen irányú próbálkozások útikalauzok műfaján belül maradnak... kiderül, hogy az elemzések túlnyomó többsége jeles középületekre és műemlékekre, esetleg városképekre szorítkozik. Az építészeket nagyon nehéz kibillenteni a „**tárgyszemléletből**”.

~ Kiderülhet, hogy egy hely identitása nem rakható össze néhány épületből – még ha ezek egy része műalkotás is... A promenadológia a séta közben feltáruló világ egészét igyekszik megragadni – **olyan igénnyel lép fel, ami aligha teljesíthető**, de a megközelítésére irányuló erőfeszítéseknek legalább van egy ideája, amihez az egyes kísérleteket mérni lehet.

~ a műfajnak nincsenek kodifikálható szabályai: valószínű, hogy minden egyes esetben újra ki kell találni azt a módszert, ami a konkrét helynek és az adottságoknak leginkább megfelel. A promenadológiai megközelítésnek csak minőségi elvárásai vannak: az adott útvonal végigjárásának térbeli és **időbeli folytonossága**, a látvány egészének elemzése, és ennek tükrében a hely identitásának megragadása – vagyis maximalista. A cél nem az, hogy ennek maradéktalanul eleget tegyünk, mert ez csaknem lehetetlen, hanem az, hogy **megközelítsük**...

~ A promenadológia célja háromrétű:

1. adott útvonalnak minél tudatosabb végigjárása.

2. mindazt, ami számára itt megnyilvánult, tovább kell adnia az embereknek: hozzásegíteni az út jövővándorait

3. **minimális beavatkozás elvének**: nem „fejlesztésről” vagy „rendezésről” van szó, hanem csak a sebek gyógyításáról, vagy a hiányzó részletek pótlásáról. És ha ezt a harmadik célt komolyan vesszük, akkor azért a promenadológia művelése mégiscsak elsősorban építészetre, urbanistákra és tájépítészetre vár.

Települési táj

~ „városkép” adott nézőponthoz kötődik, **„táj” fogalma nem kötődik egyetlen nézőponthoz**.

~ „táj” kiszélesített fogalom: „A táj szociokulturális jelenség, vagyis nem anyagi, hanem kizárólag gondolati képződmény... eszerint a **táj nem más, mint „a szemlélő által definiált gondolat”**, vagy radikálisan fogalmazva: „A szemlélő maga hozza létre a tájat.” Ez a megfogalmazás első látásra meglepő lehet, de nem lehet kitérni előle ~ különösen akkor nem, ha ebbe a tájfogalomba az épített környezetet is beleértjük. (Sallay Ágnes, Mócsényi Mihály)

~ Lucius Burckhardt + Mócsényi + Sallay egybehangzón – **a táj látványa elménk teremtő aktusa**.

~ Jelenség (magyar) – látszat (indoeurópai) A jelenés nem látszat, nem illúzió, hanem a látvány jelenvalósága.

~ Összefoglalás: **települési táj** háromféleképpen „létezik”:

1. tőlünk független **realitás**, mint objektív ismeret, tudományos kutatás és leírás tárgya

2. végigjárás során, az **élmények jelenideje**, a „benne lét” intimitása

3. emlékeink, mint **mentális kép**, ami bármikor előhívható.

Az úton lét tere

~ a felülnézeten és a közelnézeten kívül szükség van még „a kettőt közvetlen és közvetett értelemben is összekötő dinamikus nézetre is, amely a mozgás közben feltáruló perspektívákon, arányokon alapszik” (Camillo Sitte)

~ „Az ember igazi hona nem a ház, hanem az út.” (Bruce Chatwin)

~ a promenadológia műfajának modellje nem a műszaki leírás, de nem is a kritika, hanem inkább a dramaturgia: a mozgó táj egyféle térkép-alapú költészete...

~ míg a hely és az építmény a lakozást, az otthont, az állandóságot szolgálja, addig az út a köztes állapot médiuma.

~ Lehet, hogy az úton-lét mindenfajta térélmény forrása: a megszokott statikus utca- és tájképek csupán egy-egy pillanatot emelnek ki ebből a folytonosságból, és mi **túlságosan is hozzászoktunk, hogy a környezetet ezekkel a képekkel azonosítsuk. Pedig az emberi lét állandó mozgásban lévő lét, amiben a megállás, a tartózkodás és a lakozás csak állomások, stációk, amiket előbb-utóbb meg kell haladni...**

~ Ha a promenadológia a települési tájakon átvezető utak fenomenológiája, akkor nem kellene-e ebben felfedezni szakmánk egzisztenciális gyökereit, ahol a látvány minden eleme és mozzanata egyidejűleg sorsunk vonulásának és színéváltozásának szimbóluma is?

A séta lélektana

~ ha a táj elsődlegesen gondolati képződmény, akkor az utcák és terek, mint a települési táj vizuálisan átélhető világa is csak az ott lakók tudatában vagy a látogatók benyomásainak közegében létezik... Ez a jelenés azonban **befolyásolható**, és több dimenziója van.

~ az is öröm, ha az ilyen „megszokott” helyekről is kiderül néha, hogy még mindig tartalmaz **meglepetést**.

A séta filozófiája

~ **elmerülés a valóság szívében itt és most**. A promenadológia egyidejűleg létértelmezés, világnézet és a valósággal való együtt-lét praxisa is.

A Jelenlét szintjei

~ **önmagunkkal szemben**: ne menekülj magadtól

~ **testmozgásban**, a táncban, a sportban, a lélegzésben, a kocogásban és a sétában: éld át a testedet is!

~ világgal és a természettel szemben: **a valóság iránti áhítatban**, a táj, a napfény, a növények és állatok, a látvány gazdagságában és változatosságában;

~ az emberekkel való **együttlétben**, a társadalmi lét sokrétűségében, a helyi szokásokban, az életmód sajátosságában és a nyelvben;

~ az emberi szellem alkotásaiban: a helyi kultúra megnyilvánulásaiban, az építészet, a városépítészet és a települési táj **színéváltozásaiban** és gényusaiban;

~ **odaadásban, a szemlélődésben, a munkában, az alkotásban és a játékban**,

A séta „létállapota” nem zárja ki azt, hogy közben átadjuk magunkat a látványnak. Ez az „átadás” egyrészt megszabadulás önmagamtól, a mindig nyugós és centripetális ego-tól, másrészt azonosulás mindazzal, ami nem én vagyok. Ebben az azonosulásban azonban ismét „magamhoz térek”, mert épp azért kelek új életre, hogy befogadjam azt, ami látszólag rajtam kívül van: így hozom létre magamban a tájat is. (Henri Boulad szíriai származású egyiptomi jezsuita páter)

~ „**szempont-nélküliség**” : séta közben nem kell előre feladatokat kitűzni, tartózkodni kell az előítéletektől éppúgy, mint az elvárásoktól... lehet, hogy le kellene mondani a kiemelt nézőpontok és városképek előítéletes profizmusáról, és friss szemmel kellene nézni a rendetlenre, a szemétre és a „csúnyára” is – ha egyáltalán van olyan. **A megszokás ugyanis a vakság és a megvetés melegágya.**

~ Martin Buber: a **viszony, a köztesség a teremtő valóság alapja**.

~ Nadas Péter: **a személytelenség pusztá viszonylagosság, a személyesség kölcsönösség**.

A víz elem

~ a települések helyválasztását és létét ősidők óta a folyók határozták meg. A víz az élet alapja, de szüksége van a föld medrére is.

~ víz analóg jelentésrétege: utca a társadalmi lét áramlásának közege. Az utcák „behálózzák” a teret, mint a folyók a földet, étellel töltik meg a helyeket, és „gyűjtő területük” is van. Nem véletlen, hogy miként a vizek, úgy az úthálózat, a fák gyökérzete és ágai, a növények, az érrendszer és az idegrendszer struktúrája is fraktál-jellegű: mindegyik az életet hordozza, tartja fenn és szolgálja ki. Az utcák hálózata a település idegrendszere, vérrendszere, váza, tartó szerkezete, és mint ilyen valóban tektonikus szerepet is betölt.

~ Emellett a tradicionális létértelmezés a vízzel a vegetatív élet princípiumát, a lelket (a görög pszüché, a latin anima, a héber nefes) asszociálja, és ezzel az emlékekre és az érzelmekre, az ösztönökre, az élet alapvető szimbólumaira, a társadalomra, valamint a születések és halálok folytonosságára utal.

~ Ebben gyökerezik a hely „kollektív tudattalanja”, ahol a lokális társadalom történelmi emlékezete és a hagyományok öltenek testet: az utcák hálózata az a folytonos természetű színpad, ahonnan ez a világ, és benne a települési táj karaktere megnyilvánul, és megkölthető.

2.3. TÉRPOÉTIKA - a Helikon Folyóirat különszáma, 2010

2.3.1. TILMANN J.A.: A világgjárás művészete – Metszetek
annotálásra vár...

2.3.2. RATZEL, Friedrich: A víz a tájban

A víz természetét leíró esszé írásmódjában és szerkezetében a vízhez hasonlóan dinamikus, ezért nem könnyen jegyzetelhető, inkább csak idézhető – már ettől is jelentését veszítheti, kockázatos...

~ „Mi a jelentőségük a ma víztelen vidékeknek a tengerek, folyamok, tavak, mocsarak és lápok víztömegeihez és a trópusi és mérsékelt övben fellelhető források és vizek számosságához képest?”

~ „Általában a víznek az a törekvése, hogy horizontális felületeket képezzen, táji viszonylatban egyike legfontosabb tulajdonságainak. Éppen ez lép a leghatékonyabb kapcsolatba a vízfelület nagyságával, előidézve a tengerek vagy nagy tavak vég nélküli horizontjait.”

~ „A kilátás tágasságához a vízhorizont az egyöntetű alapvonalat illeszti. A tenger mindenütt a Földön közel azonos magasságban áll, minden tó vízszintje lényegében azonos magasságban áll a medrében, sőt minden folyó és minden mértékletes lassúsággal áramló patak is szinte horizontális vonalat rajzol a természetbe. A tájék szokásos szemlélése során nem észleljük a víztükrök görbüléseit, ami a Föld gömbölyűségének felel meg, jóllehet már közepes nagyságú tavak esetében is behatárolja a kilátást.”

~ „Egy, a tájat pengeélesen metsző tó vagy folyó vízvonala remek alapvonal.”

~ „Bármely út, mely levezet a vízhez, bármely bevágás, amelybe egy patak torkollik, bármely kőkénybokor, bármely nádas, legyen bár félig homokba temetve, bármely parti domb, bármely fa, amelynek koronáját visszatükrözi a víz, alkalmas arra, hogy **száz változatát adja az új képek eszméjének.**”

~ „A tenger egyforma vízfelületén minden szellő egy területet jelöl ki, ahol a csekély hullámmozgás tompa zöld árnyalatot képez, amit világító, sokszorosán ívelt csíkok választanak el a hasonló területektől. Ugyanilyen jellegű széles sáv húzódik a mozgalmas vidék és a szárazföld között, ameddig a szélárnyék elér.”

~ „Az enyhén áramló víztükrök tompa ezüst árnyalata, az esőben nyugodt vagy hullámozó víz, az éjszakai csillagtalan égbolt alatt nyugvó vízfelület, s végül a felszín fölött lebegő köd magyarázza a népköltészet „tengerszürke” szavát.”

~ „Amidőn a víz folyamatossága megszakad, és levegő kerül kicsiny részei közé, a kék színből fehérré változik. Így keletkezik a fehér tajték, a fehér hó, a fehér, légbuborékokkal telített jég. A fehér habzásban felkavarodott, viharos tenger, a fehér hullámtaréjok, a vizeses tejfehérje, és kivált a hullámtörések fehér vonala, melyek finom szegélyként jelzik föld és tenger határát – mutatják a víz színét.”

~ „A tájakat ketté lehet osztani: az egyik fajtában a víz hallható, a másikban csendesen folyik.”

~ „A folyóban a víz **mozgalmassága** jut érvényre. Míg a tó a megtestesült nyugalom, a folyam a vizet nyughatatlan munkájában mutatja. Ennyiben a folyam a víz igazabb reprezentánsa, mivel megmutatja a benne rejlő természeti

erőt; hozzá képest a nyugalmas tó csak epizód.”

~ Jóllehet a víz formáit többnyire nyugalomban csodáljuk, geográfusként nem feledhetjük azt a roppant munkát, amit a víz a földön végez.

~ Felülről és minden oldalról hatnak a szilárd földformákra a szelek és a vizek, utóbbiak a ködtől a gleccser jegéig minden állapotukban. Széthasítás, fölbomlás, lehordás, leülepedés a következmény, és ezekből alakul a formák áttekinthetetlen sokfélesége, melyeknél nem gondolunk már eredendő összefüggésekre a vízzel, amikor a táj körvonalaiban és domborulataiban látjuk viszont őket. Mégis méltán nevezhetők vízformáknak, mivel **a víz az, ami egyik helyen elvesz és egy másik helyen leülepíti, s esztétikai értelemben is kiegyenlítően hat**. Ahol elvesz, rést nyit a kőzetben, felbont, feldarabol, és az ilyen tevékenység eredményei a megtört vonalak. **Ahol hordalékát leülepíti, látgy formák, átmenetek, közvetítések alakulnak ki**. Ezért mennek át a magashegységek ormai és kiszögellései lefelé a törmelékormok- és hullámok hosszú vonalaiba: ott lehordás, itt leüleptetés. Ezért oly nagy, s általánosabb az ellentét a vad hegyek, meredek emelkedők, a bontás helyei, és a szelíd völgyhajlatok, a lerakódás helyei között. A víz munkájának irányulása mégis valamennyi formáján keresztül a **kiegyenlítés**, az egyengetés; ami a szilárdból különféleképpen kiemelkedik, azt a folyékony egyenletes szintjére törekszik leszállítani. Ebből ered a régi, leginkább lehordott és feltöltött földformák hosszú hullámainak és síkjainak hasonlósága a vízfelületekhez, ebből ered ezek legélesebb ellentéte a fiatalabb földformákkal.”

2.3.3. DÜLL, Andrea: „Vannak vidékek legbelül”

Ember-környezet viszony: a helyek az emberi élet kontextusai

~ Fizikai környezeteket egészen addig földrajzi témek (space) tekintjük, amíg az emberi használat során el nem nyernek valamiféle pszichológiai jelentést. A pszichológiailag és/vagy szociokulturálisan jelentésteli terek helyekké válnak.

~ A **fenomenológiai (közvetlenül észlelhető dolgok leírása)** orientáltóságú környezetpszichológiai helyvizsgálatok egyáltalán nem töreksenek az objektív, standard helyzetek kialakítására. Az ilyen kutatásokban a résztvevők élményeit elemzik, sőt maguk a kutatók és tapasztalataik is aktív és tanulmányozandó elemekké válnak önmaguk számára.

~ tranzakcionális folyamatok: környezetet és használóját egymásra definiáltan értelmezi (ld. SZOKOLSZKY ÁGNES, DÜLL ANDREA: Környezet – pszichológia. Egy ökológiai rendszerszemléletű szintézis körvonala, In: (Szerk.) Düll Andrea, Szokolszky Ágnes: Környezet – pszichológia. Bp., Akadémiai Kiadó, 2006. 9–34.)

~ A környezetpszichológiai szakralitás azt jelenti, hogy az ember és az őt körülvevő szociofizikai környezet tranzakciója során az adott hely/dolog kiemelt pszichológiai jelentőséget nyer, beépül a személy **identitásába (otthonlét?)**

~ fontos társakon túl helyeink, tárgyaink is meghatároznak bennünket.

~ **környezeti önszabályozás**, amely az ember belső koherenciájának kialakításában kiemelt jelentőségű: a helyekre vonatkozó **kívüllét** pozíciója helyett a **belüllét** pozíciójának átélése alakul ki.

~ integráció hely és ember (kint és bent), köznapiság és ünnep, rutin és odafigyelés között **rend és rendetlenség, szabályszerűség és szabálytalanság**

~ „az otthoni rutinok, láthatatlan és regisztrálatlan életrészek, amelyek leírása sokak szerint trivialisokat eredményez, nem többet”. Otthon, mint a mindennapi rutin elsődleges közege **(hétköznapi építészet?)**

(S. HANSON, P. HANSON: The geography of everyday life, In: (Eds.) T. Gärling, R. G. Golledge: Behavior and environment. Psychological and geographical approaches. Amsterdam, North-Holland, 1993, 249–269., 250.)

~ a **mindennapok** a „rendszeresen ismétlődő, repetitív viselkedések halmaza, struktúrája”, természetes, spontán, reflektálatlan, **tényleges élmények és gondolkodás területe**, ezáltal a **naiv, átgondolatlan és téves tapasztalatok, a tényleges, valódi tudat területe**.

~ A **seamoni otthonérzet (at-home-ness)** a megszokott, az ismerős, nem különösebben fontosnak tartott, **biztosra vett tevékenységekből származik**, amelyek végzésekor a figyelem lenyulhat: otthon az embernek nem kell folyton arra gondolnia, hogy mit csinál, **csak teszi a dolgát** és „önmagát adja”. **(érdek az érdektelen?)**

~ öntudatlanná válnak a kölcsönös alkalmazkodás mintái a lakásban, állandósulnak is olyannyira, hogy tudatos erőfeszítésre van szükség a megváltoztatásukhoz. Ezeknek a rutinszerű ember–környezet tranzakcióknak a folyamatában válik a lakóhely, a ház lélektanilag otthonná, ahol **találkozásokat** (encounter) élnek át. Pszichológiai szakralitás, önszabályozás.
(J. PEPONIS, J. WINEMAN: Spatial structure of environment and behavior. In: (Eds.) R. B. Bechtel, A. Churchman: Handbook of environmental psychology. New York, Wiley and Sons, 2002, 271–291.)

~ **környezeti önszabályozás alapja az ember–hely tranzakció tartóssága**
(önszabályozó = fenntartható?)

~ a szándékos figyelem mindig önmagában érdektelen tárgyra irányul. Ezekben az esetekben erőfeszítés és akarat szükséges, a versengő gondolatok kiiktatása, míg az ember számára fontos dolgok – vadállatok, barlang, vér, természeti jellemzők – evolúciósan, veleszületetten figyelemfelkeltők voltak és ma is azok. **A fontos és az érdekes csak a modern világban vált élesen külön: az irányított figyelemből eredő fáradtság új fejlemény.** A helyreállító élmény lényege, hogy a kimerült irányított figyelmi kapacitás helyreáll. Ebben az újraépítő folyamatban arra van szükség, hogy a figyelem alternatív formája (vagyis a nem irányított figyelem) átmenetileg tehermentesítse az irányított figyelem mechanizmusát. Ez a **helyreállító élmény**.
„helyre-állítás”

2.3.4. STEVENSON, Robert Louis Stevenson: Gyalogtúra

~ gyalogtúra közben a látvány inkább csak ráadás. A vérbeli túrázót nem a festői szépségek vonzzák, inkább az utazás maga ~ a **friss kedély**, amint reggel bizakodón útra kél, s a testileki megelégedés, amivel a nap végén pihenni tér.

~ ebéd előtt „háromórányi gyaloglás”, és ínyenc-módra még hozzá teszi: „**kanyargós úton**”.

~ ha egyszer sikerül fölvennünk az egyenletes lépéstempót, az nem igényli többé, hogy készakarva gondoljunk rá, sőt voltaképp felment mindenféle gondolkodás alól. Olyasmi ez, mint a horgolás, vagy az iratmásoló munkája

~ falu, hol egyetlen óra sincs, a hét napjairól senki sem tud többet a vasárnapok ösztönös megérzésnél, csak egy asszony tartja számon, hogy a hónap hányadik napja van – bár rendszeren ő is téved. „Az emberek, ha tudnák, milyen lassan múlik itt az idő, s hogy mennyi szabad órát tartogat e falu lakóinak, azt hiszem, rohanást tódulnának ide Londonból, Liverpoolból, Párizsból s a többi nagy városból, ahol a kronométerek mind megbolondultak, s úgy rázzák ki magukból az egyre szaporább percek, órákat, mintha csak licitálnának.”

~ a sok gyaloglás mintha minden kevéséget, korlátoltságot – bármi másnál jobban – kipurgált volna belőled, s nem hagyott egyebet, mint az **ártatlan kíváncsiságot, mely a gyermek s az igazi tudós sajátja**.

~ **együtt érezni bárhol, bárkivel, s mégis: beérni azzal, ahol és aminek lenned adatott** – vagy nem ez volna minden, bölcsesség s erény nyitja, ama belső táj, hol a boldogság honos? Hisz nem azoké a felvonulás látványa, akik a menet élén a zászlót viszik, hanem akik otthonuk ablakából elnézik azt. S e felismerésre jutva, hirtelen nagy kedvünk támad mindenféle társadalmi eretnokségre. Mert ugyan mivégre ez a szüntelen masírozás, a sok hangzatos, üres szónoklat?

~ a szöveg végül azzal a kérdéssel szembesít, hogy ki is a gondolatok kitalálója: „a bölcsök bölcse vagy a szamarak legbalgábbika”. tudásunk nem elég erre felelni, annyi állítható, hogy volt egy pompás pillanatom...

3. NEM KATEGORIZÁLT OLVASMÁNYOK

3.1. ALEXANDER, Christopher: The timeless way of building Oxford University Press, New York, 1979

AZ IDŐTLEN ÚT

épület vagy város csak az időtlenség mértékében él.

- egy folyamat, ami nem másból, mint belőlünk teremt rendet: nem lehet véghez vinni, de saját összhangjában fog megtörténni, nekünk csak hagyni kell.

AZ ÉRTÉK pp19-137.

ismerni, anélkül, hogy megneveznénk.

~ keresni azoknak a pillanatoknak és helyzeteknek, amikor a leginkább életben vagyunk

~ épületeken, városon körülírni ezt az értéket: megérteni, hogy minden **hely karakterét azok az események adják, amelyek ott történni szoktak.**

~ belátni, hogy **ezeknek az eseményeknek a mintázata jelenti a teret, ez és semmi más.**

~ egy térben (legyen az szoba, épület vagy város) **minél több az élő mintázat, annál közelebb kerül a tér is az élethez, annál inkább önfenntartóvá válik:** ez az érték, aminek nincs neve

~ **amint egy tér képessé válik erre, a természet részévé válik.** Mint az óceán hullámai vagy a fűszálak: az **ismétlődés** végtelen játékként, a változásban, amely az elmúlás jelenlétében teremődik meg. Ez maga az érték.

~ „**belső természetűkhöz**” hű és hűtlen rendszerek közötti különbségtétel (igaz, valódi, egész szavak jelentésének keresése)

~ apró és átfogó **szabadság a belső ellentmondásokból nyerhető,** ez a valódi érték, amely életben tartja a dolgokat

~ annak a ténye, hogy a valódi érték mögötti jelentés nem nevezhető nevéen, nem azt jelenti, hogy az homályos vagy pontatlan lenne. Nem nevezhető nevéen, mert csalhatatlanul precíz. Szavak által leírhatatlan, mert minden szónál precízebb.

~ '**egész**' (whole) túlságosan zárt jelentés (bezártságot, elszigetelődést, befejezettséget feltételez) – a maga körüli világot kizáróan önmagára értelmezi. utal az önmagába záródásra, amely aláássa az értéket – emiatt ez a szó sosem tudja körülírni azt.

~ '**kényelmes**' helyek, amelyek kényelmesek, azért azok, mert nincsenek bennük belső ellentmondások. Könnyű félreértelmezni, rosszul használni: olyan szituációkra, amelyek élettelenek, mert túlságosan védettek.

A KAPU

elérni a név nélküli értéket, élő mintát építeni.

~ **nem lehet csinálni, csak generálni, az emberek mindennapos cselekvésein keresztül:** (generate)

~ a minták nyelve nem korlátozódik a falakra vagy a tanyavilágra, az **építés minden cselekménye ezektől vezérelt emberi cselekmény.**

~ ez nem csak formát jelent, hanem értéke is ebben áll

~ ahhoz, hogy az osztozó és élő jelhez vezető úton dolgozzunk, először is azt kell megtanulni, hogyan fedezhetünk fel **mélységgel bíró mintázatokat** és azt, hogyan tudunk életet generálni.

~ aztán ezt **nagyon egyszerű tapasztalatokon keresztül kell vizsgálni,** valóban életre keltik-e környezetet vagy sem

~ ha érthetővé vált, hogyan lehet élő mintázatokhoz közel kerülni, talán létrehozhatunk egy nyelvet saját magunk számára, amely minden építési feladatnál hasznunkra lehet: **a nyelv felépítése az egyéni minták közötti kapcsolatrendszerben rejlik**

~ végül, különálló nyelveket folytonosságukban egymás mellé tehetünk, közös nyelvre találva. ez a kapu.

AZ ÚT

megépíteni a kaput, belépni rajta, az időtlen idő gyakorlatában.

- egyes cselekvések ezernyi sorozatából növekszik a város rendje, a leghétköznapibb cselekvéseinkben tehetjük élővé az utcákat, épületeket, városokat: a nyelv, akár a mag, egy genetikai rendszer, amely a legapróbb cselekedeteinknek erőt adnak, hogy egészet jelentsenek.

- minden egyéni építés olyan folyamat, amiben a tér differenciálódik, de ez nem a hozzáadás folyamata, amelyben az egyes elemek kombinációja adja az egészet, hanem a kibontakozás folyamata, miként egy embrió fejlődik, akiben az egész megelőzi a részeket és épp az osztódással ad életet a részeknek.

- a kibontakozás lépésről lépésre történik, egy lépés egy hozzáadott mintázatot nyújt, a végeredmény intenzitása az egyes lépések intenzitásán múlik.

- mondatokhoz mérhető egyszerűséggel fognak az épületek formát ölteni, az egyes mintázatok sorozatának természetességében

- minden cselekvés azért történik, hogy az előzőt javítsa és növelje, ennek sorozatában lassan létrejön egy nagyobb egész, amely mindig összetettebb, mint az egyes cselekvések

- végül, az élő cselekvésekben létrejön az élő város, amely egész, de megjósolhatatlan. ez a lassú alakulása a minőségnek, amelynek nincs neve, mintha a semmiből lenne.

- ahogy az egész alakul, látni kell, hogy kortalan jellemzővel bír, amely az időtlen útnak nevet ad, ez a karakter mindig létezik, amikor egy épület vagy város életre kel: ez a fizikai megtestesülése az értéknek, aminek nincs neve.

AZ ÚT GYÖKERE (?)

az időtlen út nincs befejezve, és nem fogja a minőséget teljességében létrehozni, amíg a kaput el nem hagyjuk

- valójában az időtlen jellemzőnek semmi dolga a nyelvekkel. A nyelv és a folyamatok, melyek erednek belőle, teremtenek rendet, amely ismerős (otthonos) számunkra. Nem tanítanak minket, csak emlékeztetnek arra, amit már eddig is tudtunk, és amit fel kell fedeznünk újra és újra, amikor feladjuk az ötleteinket és a véleményeinket, és pontosan azt tesszük, ami belőlünk fakad.

3.2. BATÁR, Attila, HERVÉ, Lucien: A történelem mint tervező Mölker Verlag és az N&n Budapest kiadása, 2001

~ Mölker Steig: Bécs szerény, keresetlen utcája, semmi rendkívüli építészeti alkotás, sem nagyvonalú térkompozíció

~ ezek egyszerre fordítják a figyelmet a történelem városképet formáló szerepére, az építészeti egyéb szempontjaitól segít eltekinteni

~ nem egy ember munkája, nem egy koncepció megvalósulása, nem egy építészeti irányzat megtestesítője, nem egyetlen korszak emlékének felidézője

~ a hely építészete a történelem minden változásához alkalmazkodott (akár külső támadás, akár a bécsi társadalom belső fejlődéséből adódott)

~ **tárgyi emlékek hiánya ellenére is az elpusztult építmények különböző módon tovább élnek: jelen van, ami már eltűnt**, az időközben elbontott épületek láthatatlanul, hatásaikban tovább élnek

~ erőszak és ellenállás, alkalmazkodás és továbbélés, változás és hagyomány eredője

~ az épületek nem feltétlenül minősülnek „szép”-nek, a terek nem feltétlenül „harmonikusak”, de a **különbözőség hangulatának átélésére adnak lehetőséget**

~ nem merevedett múzeummá, de nem is törölt el minden múltbélit

~ a képbe az is beletartozik, amit belegondolunk

~élmény egyik irányban és visszafelé, fordított irányú észlelés összegzése egészen eltérő

~ annyira más térsor, mint a környezete, hogy a máshoz képest a belső eltérések mellékesnek tűnnek, a **különbség az, ami egyesít**

~ nem a terek szépsége, hanem azok egyénisége, **a sajátosságok sorozata bír jelentéssel**

3.3. BATÁR, Attila: A sokrétű Víziváros

Nemzeti Kulturális Alapprogram Építőművészeti Szakkolégium, 2002

~ a török időktől kezdve a tegnapelőttig szinte minden korszak közönyösen viszonyult az építészeti múlthoz, a történelmi előzményekkel nem törődve rombolt vagy helyettesített, igaz, ez is szemléletesen mutatja a történelmi folyamatot

~ a Vízivárost méltán hasonlíthatjuk egy kaleidoszkóphoz, ahol a töredékek sajátos összefüggésben jelennek meg: az emberben **sokkal inkább a sorozatok, mint az egyedi képek tapadnak meg**

~ a véletlenszerű, meg nem tervezett izgalmak, mély benyomás gyakorlása nélkül alakul a köztér: az a megoldás nyer jelentőséget, ami hatással van ránk, a belőlünk kiváltott rezonancia mértéke szabja meg leginkább az értéket

~ Víziváros legfőbb értéke a meglepetésben rejlik: számolni a kiszámíthatatlannal?

3.3. BATÁR, Attila: Láthatatlan építészet

Ab Ovo Kiadó, 2005

~ az építészeti tér sokoldalúan erőszakolja ránk karakterét, gyakran nem tudjuk megfogalmazni benyomásainkat, a hatás mégis eleven

~ „nem volt annyira jelentős, hogy emléke fennmaradjon”

~ **a természeti adottságok értéke, hasznossága csak részben függ a felhasználás módjától, mert a folytonosan változó értelmezés más és más értéket tulajdonít minden egyes jelenségnek.** Mi a különbség a zuhanyozás és az esőben ázás között, ha meztelen a test? Szubjektív ítéletünk a jelenségekről változik

3.4. BATÁR, Attila: Az emberi tér – Válogatott tanulmányok Terc Kiadó, 2010

KELL-E ROMBOLNI?

~ **...az építészethez a megfoghatatlan is hozzátartozik, gondoljunk az árnyéokra, az emlékekre, az asszociációkra.** Elménkben mindezek együttesen képezik le az építészeti élményt, és ha ezek után a hatás mélyen megérint bennünket, akkor az építészetről, mint művészetéről beszélhetünk. Egyszóval a pusztán vizuális szemléletmód lemond az építészet számos lehetőségéről.

~ Lucien Kroll (megkülönböztetődés igénye)

~ Az építészet megkövesedett életforma, az épületek egyben gátjai is a fejlődésnek, a továbblépésnek. Ha a jövőre is gondolnak, az építésznek, az épületek örökkévalóságra törekvő természete ellen is küzdeniük kell, ami szinte lehetetlen feladat elé állítja őket. **Bölcsek voltak a régi japán építők, akik nem hittek házaik örökkévalóságában, a tárgyak állandóságában, számoltak az idővel és a változással.** (Élet és Irodalom, 2005. december 9., XLIX. évfolyam, 49. szám)

A CANAL ST. MARTIN HÍDJAI

~ **az építészeti környezet és ezek elemei önmagukban csak tárgyként léteznek. Életre csak az emberrel kapcsolatba kerülve kelnek. Épületek építészetté csak akkor válnak az ember szemében, amikor összefüggéseket talál és teremt a felfogott jelenségek között.** (Holmi, VI. évfolyam, 5. szám, 1994. május)

TABULA RASA – KONZERVÁLÁS VAGY ÁTÉPÍTÉS?

~ Az épületek régiségi értéke egyedül nem ad jogot a megőrzésükre, ugyanúgy, mint az elavultság sem ad felmentést az elbontásra... Nem lehet egy korszakot változatlanul konzerválni, de letarolni sem. Ami ma is létezik, annak jó része, bontások, átépítések sorozatának eredménye. Amit ma állítunk, annak is csak pillanatnyi jelenléte van.

~ A bontás és helyébe új építése radikális megoldás...lehetséges, folyamatos változtatások eredményeképpen, környezetünk fokozatos újjáteremtése... a bajt okozó problémáknak legfeljebb az építészeti részét oldhatja meg a tervező, az emberibb léptékű épületekkel. Erre a folytonos, folyamatos átalakításra kell felkészülnünk az építészetben is. A társadalom átalakulása kikényszeríti az újabb és újabb életformát. A változással számolva kell építenünk... Nem csak toldani, de elvenni is lehet. Kiharapni, máshol hozzáadni.

~ Grand Hornu. Villanegyed a nyomomegyedből. (Beszélő, 2007. július-augusztus, XII. évfolyam, 7-8. szám. Ráday Mihály: Szereted Budapestet Te is? c. cikke nyomán)

3.5. Építészet a látvány dominanciája nélkül – interjú Batár Attilával (forrás: epiteszforum.hu)

~ az építészet az életmód kerete. Az építésznek le kell fordítania az emberi életformát az építészet nyelvére, és megvalósítani azt... De azt is el tudom képzelni, hogy nem kell mindezt fizikailag megvalósítania.

~ Kapcsolatrendszerben élünk, s az építészet is része a hálózatnak. **A láthatatlan kapcsolat, a jelzés is összeköt. Ha ezt az építészet nem tudatosítja az emberben, akkor egy alapigényünkre nem kapunk választ. (látszólagos ház létrehozása az ősi japánoknál)**

~ azt mondhatjuk, ez nem építészet, mert a használoktól függ, nem az épülettől. A szag másodlagos termék. Ez igaz. De mi az, ami örökké tart az építészetben? A ház homlokzatát rendszeresen tatarozni kell, áthelyezik a válaszfalakat, felújítják a vakolatokat. Mi marad? Az épület sohasem azonos. És mégis. Vannak olyan szagok, mint a fáé, mint az echoból következő hangok, mint a lépcsőjárásból adódó mozgás, mint a szellőzésből adódó vibrációk, amelyek állandó velejárói az épületeknek. **A megfoghatatlan, a láthatatlan is beletartozik az építészet fogalomkörébe.**

~ Annyi benyomás éri az embert, hogy gyakran érzéketlenséggel védekezünk ellene. Mindez mégsem jelenti azt, hogy mindenki közömbösen él.

~... s é t a m e z ő ...

3.6. ZOREC, Marusa: Törekvés a dolgok lényegére, Átmenetek (Transitions) Az építészet helyzetéről, Terc Kiadó, 2002

~ Az ösvényről – Kundera idézet

~ Amikor minden elérhető, az embert közömbössé teszi a választási lehetőségek áradata.
Mi igaz? Mi a hiteles? Mi értelme az építész munkájának, szükség van még rá?

~ Sebesség és fogyasztás nem engedi a mai ember számára, hogy egy percre is megálljon, amelyben a környezetet anyagi térként foghatná fel.

~ Meggyőződése, hogy **az emberek mindig hiányozni fog a természet**, a fény és általában, az anyagi környezet.

~ A globalizáció tény, amit nem tudunk kikerülni, de ez nem mentesít az alól, hogy jó építészetet műveljünk.

~ Olyan tiszta koncepcióval tudjuk környezetünket megalkotni, amely a **különböző korok harmonikus egymásba fonódásával új réteget képvisel. Még fontosabbnak tűnik azonban az öröm, ha ebben az új környezetben látjuk az embereken, hogy jól érzik magukat.**

~ Nem biztos benne, hogy az építészet segítségével meg tudjuk örökíteni annak a pillanatnak a dinamizmusát, amelyben élünk. Inkább úgy hiszi, hogy az **építészet csupán térbeli keret, mely szabad választást tesz lehetővé azok számára, akik benne élnek. Az ösvény és a benne rejlő élet sokkal fontosabb, mint a hatás.**

~ „Lehet, hogy mindez romantikus, de ezzel nem vagyok egyedül.”